

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

19 Ιανουαρίου 2023

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 202

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 4318/Δ2

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Γ' τάξης Γυμνασίου.

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Έχοντας υπόψη:

1. Το εδαφίο γ της παρ. 11 του άρθρου 5 του ν. 1566/1985 (Α' 167), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν. 2525/1997 «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις» (Α' 188).

2. Την υποπερ. ββ της περ. α και παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 3966/2011 «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις» (Α' 118).

3. Το άρθρο 175 του ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του Σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις» (Α' 136).

4. Το άρθρο 90 του κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά όργανα που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του π.δ. 63/2005 (Α' 98), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α' 133).

5. Το π.δ. 81/2019 «Σύσταση, συγχώνευση, μετονομασία και κατάργηση Υπουργείων και καθορισμός των αρμοδιοτήτων τους - Μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων» (Α' 119).

6. Το π.δ. 84/2019 «Σύσταση και κατάργηση Γενικών Γραμματειών και Ειδικών Γραμματειών/Ενιαίων Διοικητικών Τομέων Υπουργείων» (Α' 123).

7. Το π.δ. 2/2021 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 2).

8. Την υπό στοιχεία 168/Υ1/08.01.2021 απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων με θέμα «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ζωή Μακρή» (Β' 33).

9. Την υπό στοιχεία 104671/ΓΔ4/27.09.2021 υπουργική απόφαση «Πιλοτική Εφαρμογή Προγραμμάτων Σπουδών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» (Β' 4003).

10. Την υπ' αρ. 65/08.12.-2022 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

11. Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη, σύμφωνα με την υπό στοιχεία Φ.1/Γ/15/2085/Β1/10.01.2023 εισήγηση του άρθρου 24 του ν. 4270/2014 (Α' 143) της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνον

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής της Γ' τάξης Γυμνασίου ορίζεται ως εξής:

Α. ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Το μάθημα Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή ως γνωστικό αντικείμενο διδάσκεται στη Γ' τάξη Γυμνασίου και νοείται ως βιωματική διαδικασία μέσω της οποίας το κοινωνικό υποκείμενο κατανοεί τον εαυτό του ως μέλος διαφόρων ομάδων -πρωτογενών, δευτερογενών και ευρύτερων-και τους ρόλους που απορρέουν από την ιδιότητα μέλους, με στόχο την ανάπτυξη ικανοτήτων και την καλλιέργεια όλων εκείνων των δεξιοτήτων που χαρακτηρίζουν τον ενεργό δημοκρατικό πολίτη.

Ως μορφωτικό αγαθό αποσκοπεί στην εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες μέσω των οποίων θα αποκτήσουν γνώσεις, θα καλλιεργήσουν στάσεις και δεξιότητες, έτσι ώστε να γίνουν υπεύθυνοι, ενεργοί, δημοκρατικοί πολίτες, άνθρωποι με κριτική ικανότητα και δημιουργική δράση. Οι γνώσεις που θα αποκτήσουν στηρίζονται στον άξονα της σχέσης αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης αφενός μεταξύ ατόμου και κοινωνίας και αφετέρου μεταξύ ατόμου και επιμέρους κοινωνιών και της διεθνούς κοινότητας. Η καλλιέργεια αξιών και η υιοθέτηση νοοτροπιών και στάσεων σχετίζονται άμεσα με συμπεριφορές που αρμόζουν στη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία και αφορούν την ενεργή, συμμετοχική, δημοκρατική κοινωνική συμπεριφορά με ατομική ευθύνη και κριτικό πνεύμα σε θέματα κοινωνικής συνοχής, ειρηνικής συνύπαρξης, συνεργασίας, αλληλεγγύης, ελευθερίας, ισότητας, κοινωνικής δικαιοσύνης και σεβασμού της ετερότητας.

Β. ΣΚΟΠΟΘΕΣΙΑ

Βασικό σκοπό του μαθήματος Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή αποτελεί η εξέλιξη δημοκρατικών πολιτών σε μια υγιή δημοκρατία με την προβολή της σημασίας της ανάπτυξης του εαυτού σε κάθε κοινωνική ομάδα και με εφόδια την κριτική σκέψη, τη δημιουργική φαντασία και τη λογική ανάλυση, ώστε μικρά ή μεγάλα γεγονότα της επικαιρότητας να ερμηνεύονται όχι μόνο πραγματολογικά ή ιδεολογικά αλλά και ουσιαστικά και επιστημονικά, και να κατανοούνται καλύτερα οι εξελίξεις.

Τούτο επιτυγχάνεται με την κινητοποίηση των μαθητών και των μαθητριών κυρίως με δραστηριότητες βιωματικές, έτσι ώστε να αντιλαμβάνονται και να προσδιορίζουν τον εαυτό τους στην κοινωνική του διάσταση, να συνειδητοποιούν τους ρόλους που απορρέουν από την ένταξή τους στις διάφορες κοινωνικές ομάδες-από τις πρωτογενείς έως τις ευρύτερες-και τους τρόπους με τους οποίους εσωτερικεύουν τους ρόλους τους από τη θέση στην ομάδα που βρίσκονται κάθε φορά. Η διαδικασία αυτή οδηγεί σταδιακά στην καλλιέργεια της αυτογνωσίας και του αυτοέλεγχου, ώστε να γίνουν ενεργοί και δημιουργικοί δημοκρατικοί πολίτες.

Πιο συγκεκριμένα, με το μάθημα Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να συνειδητοποιήσουν:

- ότι ο άνθρωπος είναι φύσει κοινωνικό ον, που συγκροτείται μέσα από τη συμμετοχή του σε διαφορετικής «βαρύτητας» κοινωνικές ομάδες
- ότι οι ομάδες νοηματοδοτούν την ταυτότητα και παρέχουν συλλογικούς πόρους στα μέλη τους
- ότι η συμμετοχή σε ομάδες συντελεί στη διαμόρφωση προσωπικού «κεφαλαίου», το οποίο το άτομο χρησιμοποιεί για να αποκτήσει μια θέση, ατομικά και συλλογικά, στις κοινωνικές στρωματώσεις
- ότι οι ρόλοι που τα άτομα επιτελούν εντός κάθε ομάδας συχνά δεν εναρμονίζονται μεταξύ τους, αλλά δυναμικά δημιουργούν εντάσεις που το άτομο καλείται να διαπραγματευθεί
- ότι κοινωνική και πολιτική εμπλοκή και δέσμευση σημαίνει διαμόρφωση πολιτικών στάσεων και αξιών που καθιστούν τον πολίτη ικανό και υπεύθυνο.

Γ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ

Οι Θεματικές Ενότητες του μαθήματος Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της Γ' τάξης Γυμνασίου αναπτύσσονται γύρω από τρεις άξονες/Θεματικά Πεδία:

- α) Το άτομο ως μέλος κοινωνικών ομάδων
- β) Το άτομο ως πολίτης
- γ) Το άτομο και ο ευρύτερος κόσμος

Πιο αναλυτικά:

- α) Το άτομο ως μέλος κοινωνικών ομάδων
  - Οριοθέτηση του/της μαθητή/-τριας σε μια σειρά από κοινωνικές ομάδες (Πρωταρχικές ομάδες, Δευτερεύουσες ομάδες, Τυπικές-θεσμικές ομάδες, Άτυπες ομάδες, Κλειστές ομάδες, Ανοικτές ομάδες. Ποιοι αποκλείονται κάθε φορά).

- Ο κοινωνικός ρόλος που απορρέει από τη συμμετοχή στην ομάδα (αυτοπροσδιορισμός του/της μαθητή/-τριας έναντι των ρόλων που έχει και επισήμανση εντάσεων που προκαλούνται από αντικρουόμενους κοινωνικούς ρόλους). Το σύνολο των ρόλων ως «κοινωνική ταυτότητα».

- Επικοινωνία (ακούω - μιλάω - κατανοώ). Επικοινωνία πληροφοριών (απτό όφελος - αυξάνεται η «εξουσία» μου) και επικοινωνία νοημάτων (συνδιαμόρφωση προσωπικότητας).

- Προκαταλήψεις (βασική παρενέργεια της κοινωνικοποίησης) - Στερεότυπα. Συγκρούσεις/Επίλυση συγκρούσεων.

β) Το άτομο ως πολίτης

- Πολιτικοί Θεσμοί: Δήμοι, Περιφέρειες, Κεντρικό Κράτος (φορείς κεντρικής κυβέρνησης). Και τα τρία μαζί αποτελούν την Πολιτεία.

- Πολιτικές Ταυτότητες: Δημότης - Πολίτης.

- Δικαιώματα, Υποχρεώσεις, Καθήκοντα (μέσα στο πλαίσιο κάθε ομάδας και θεσμού).

- Νόμοι (γραπτοί και αναγκαστικοί - το κράτος). Δημοκρατία: «Το κράτος των νόμων».

- Εξουσία (η ικανότητα ενός ατόμου ή μίας ομάδας να επηρεάζει το κοινωνικό ή φυσικό περιβάλλον του). Οι τέσσερις μορφές της «εξουσίας»: πολιτική, οικονομική, ιδεολογική, στρατιωτική.

- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι εξουσίες και η συμμετοχή μας σε αυτές επηρεάζουν τη ζωή μας.

- Δημοκρατία. Το κράτος, οι πολίτες και η πολιτική πολυμορφία: κατανόηση αξιών με διαφορετικό τρόπο, διαφορετικές προτεραιότητες, διαφορετικά οφέλη.

γ) Το άτομο και ο ευρύτερος κόσμος

- Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκή διάσταση δικαιωμάτων του ατόμου. Συμφωνίες και εντάσεις ανάμεσα στους Ευρωπαίους πολίτες και ανάμεσα σε χώρες της ΕΕ.

- Παγκόσμιες διαδικασίες κατακερματισμού παλαιών κοινοτήτων και δημιουργία καινούριων.

- Μετανάστευση - παντού και δίπλα μου (ως παγκόσμιο θέμα).

- Φυσικό περιβάλλον - επιστημονική γνώση και τοπική κατάσταση/δράση.

Δ. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Το ΠΣ προωθεί την ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών και των μαθητριών μέσω της δημιουργίας περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, αυτενέργειας, συνεργατικής δράσης σε ομάδες, διερευνητικής μάθησης, βιωματικής προσέγγισης, επίλυσης προβλήματος, επικοινωνιακής προσέγγισης και μετασχηματιστικής λογικής. Η διδακτική του μαθήματος Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή σχεδιάζεται, έτσι ώστε να υποστηρίζει δημοκρατικές συμπεριφορές και στάσεις και να συμβάλλει θετικά στους παράγοντες πολιτικής αποτελεσματικότητας, πολιτικής και κοινωνικής συμμετοχής και δημοκρατικού προσανατολισμού των μαθητών/-τριών. Η επιλογή των Θεματικών Ενοτήτων, η προσέγγιση των θεμάτων με συμμετοχικές και βιωματικές μεθοδολογίες που προωθούν την ανακαλυπτική μάθηση αναπτύσσουν δεξιότητες και ικανότητες για αυτόνομη και δημιουργική δράση, καλλιεργούν στάσεις και αξίες και ρυθμίζουν τη συμπεριφορά των μαθητών/-τριών για τη δημοκρατική, υπεύθυνη και ενεργή συμμετοχή τους στο κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι της σύγχρονης κοινωνίας.

Ως προς τον σχεδιασμό της διδασκαλίας και της μάθησης ακολουθούνται τα παρακάτω:

- Δημιουργείται ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης, που ενθαρρύνει την ενεργό εμπλοκή των μαθητών και των μαθητριών, αξιοποιώντας την αρχή του αποτελέσματος.

- Δίνεται έμφαση στην οικειοποίηση βασικών γνώσεων, πάνω στις οποίες οικοδομούνται σταδιακά οι επιδιωκόμενες γνωστικές, μεταγνωστικές και άλλες δεξιότητες και ικανότητες, αξιοποιώντας τις αρχές της παιδαγωγικής και τα βασικά χαρακτηριστικά του εν λόγω γνωστικού αντικείμενου.

- Επιδιώκεται η διασύνδεση της νέας γνώσης με τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών και των μαθητριών μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους.

- Υιοθετούνται στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας και αξιοποιούνται εναλλακτικές πρακτικές, θεατρικές τεχνικές και ποικίλα διδακτικά εργαλεία και δημιουργικά παιχνίδια.

- Χρησιμοποιούνται κατάλληλα οι νέες τεχνολογίες στην καθημερινή διδακτική πρακτική, αξιοποιώντας τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής μάθησης και τα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία - ψηφιακή εγγραμματοσύνη [π.χ. ηλεκτρονικά εκπαιδευτικά παιχνίδια, «σοβαρά παιχνίδια»].

- Ενθαρρύνεται ο κριτικός στοχασμός επί γνωστικών διαδικασιών και πρακτικών.

Διδακτικές προσεγγίσεις

α) Μαθητοκεντρική προσέγγιση στη διδασκαλία

β) Βιωματικές διερευνητικές μέθοδοι διδασκαλίας

γ) Μέθοδος πρότζεκτ

δ) Αξιοποίηση των τεχνών στη διδασκαλία («εκπαιδευτικό δράμα», θεατρικές τεχνικές, αξιοποίηση εικαστικών δημιουργιών - μοντέλο Perkins κ.ά.)

ε) Ομαδοσυνεργατική μορφή διδασκαλίας

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση δεν μπορεί να είναι μια αποπλαισιωμένη δραστηριότητα, που λειτουργεί ανεξάρτητα από τη μαθησιακή διαδικασία. Στο μάθημα Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της Γ' τάξης Γυμνασίου, όπως προβλέπεται για τα νέα ΠΣ, πέρα από την αρχική και την τελική αξιολόγηση,

δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση της διαμορφωτικής αξιολόγησης, ως μιας παιδαγωγικής λειτουργίας ενσωματωμένης δυναμικά στη διδακτική πράξη, η οποία αποβλέπει στον συνεχή έλεγχο της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Υπηρετεί, δηλαδή, την ανάγκη της πληροφόρησης του/της εκπαιδευτικού για την αποτελεσματικότητα των επιλεγόμενων από αυτόν/-ήν παρεμβάσεων, επινοήσεων και ενεργειών κατά την εξέλιξη του εκπαιδευτικού έργου. Ως παιδαγωγικό, μάλιστα, εργαλείο συναρτάται με την αξιοποίηση των λαθών των μαθητών/-τριών που ανατροφοδοτεί τη διδακτική πορεία.

Για τη διαπίστωση του βαθμού επίτευξης των διδακτικών στόχων του μαθήματος από τον/την εκπαιδευτικό και τον/τη μαθητή/-τρια, εκτός των εύστοχων τεχνικών αυτοαξιολόγησης, θα μπορούσε κανείς να προσθέσει οποιαδήποτε πρακτική στην τάξη κατά την οποία συλλέγονται, εξάγονται, ερμηνεύονται και χρησιμοποιούνται «αποδείξεις» για την απόδοση του/της κάθε/-μίας μαθητή/-τριας (δοκιμασίες επίδοσης με απλά ερωτήματα πολλαπλής επιλογής, ερμηνείας γραφικών παραστάσεων, συμπλήρωσης κειμένου, επιλογής σωστού-λάθους, αντιστοίχισης-σύζευξης, λύσης σταυρολέξου). Οι δραστηριότητες αυτές προσαρμόζονται ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών/-τριών της κάθε τάξης, ώστε να εξασφαλιστούν οι «αποδείξεις». Πρόκειται δηλαδή για έναν σκόπιμο προγραμματισμό της κάθε διδακτικής ενότητας/διδασκαλίας.

Τέτοιες δραστηριότητες διαμορφωτικής αξιολόγησης, αυτοαξιολόγησης και τελικής αξιολόγησης μπορεί να είναι:

- Δραστηριότητες κατανόησης κειμένων και παραγωγής λόγου

- Δραστηριότητες μετασχηματισμού κειμένων ή άλλων υλικών

- Ερευνητικές εργασίες (πρότζεκτ)

- Δημιουργικές δραστηριότητες (με την αξιοποίηση π.χ. των τεχνών)

- Δραστηριότητες κριτικού αναστοχασμού

ΣΤ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ - Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		
Θεματικά Πεδία	Θεματικές Ενότητες	Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
		Οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση:
Α. Το άτομο ως μέλος κοινωνικών ομάδων	Αναγνωρίζω τον εαυτό μου. Εικόνα του εαυτού. Συνειδητοποιώ τα προσωπικά δυνατά μου σημεία που προσδίδουν δύναμη και στην ομάδα.	<ul style="list-style-type: none"> • Να προβαίνουν σε μια πρώτη προσέγγιση των παραγόντων που συμβάλλουν στη διαμόρφωση ταυτότητας του εαυτού και αυτοεικόνας. • Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά που κάνουν τον καθέναν μοναδικό, καθώς και τα στοιχεία τα οποία είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους. • Να προβληματίζονται σχετικά με τις επιλογές (δικές τους ή των άλλων) που έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή τους. • Να αποσαφηνίζουν την προσωπική τους αφετηρία και τις επιλογές τους. • Να ερμηνεύουν την ταυτότητα με βάση τις επιλογές, τις αποφάσεις τους και τον ρόλο του ατόμου, με έμφαση στη μάθηση. • Να μοιράζονται ενδιαφέροντα/νοοτροπίες/αξίες με άλλους στην ομάδα. • Να ενδυναμώνουν την αυτοεκτίμησή τους αναγνωρίζοντας και αξιολογώντας τα θετικά (και τα αρνητικά) τους σημεία.

<p>Πρωταρχικές ομάδες. Εγώ ως μέλος της οικογένειας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τα βασικά χαρακτηριστικά των τυπικών και άτυπων ομάδων, των κλειστών και ανοικτών ομάδων και τους πολλαπλούς ταυτόχρονα κοινωνικούς ρόλους που επιτελεί το άτομο ως μέλος κάθε ομάδας. • Να προσδιορίζουν τον κοινωνικό ρόλο του ανθρώπου ως μέλους της πρωταρχικής κοινωνικής ομάδας της οικογένειας (ως γιου ή κόρης, ως αδελφού, ως ανιψιού, ως ξαδέλφου κ.λπ.). • Να αναγνωρίζουν τα στοιχεία εκείνα και τους δεσμούς που δημιουργούν την ξεχωριστή ταυτότητα μιας οικογένειας.
<p>Δευτερεύουσες ομάδες - Τυπικές. Εγώ ως μέλος της τοπικής σχολικής κοινότητας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να προσδιορίζουν τον κοινωνικό ρόλο τους ως μέλη μιας τυπικής ομάδας με συγκεκριμένους στόχους και σκοπό (κοινό όραμα), άρα και σαφή λόγο ύπαρξης. • Να διακρίνουν ότι από τον συγκεκριμένο κοινωνικό ρόλο απορρέουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις, που μπορεί να έρθουν σε σύγκρουση με άλλους ρόλους, επειδή οι ομάδες αυτού του είδους έχουν συνήθως: α) τυπική διάρθρωση, β) τυπικό καθήκον, γ) σχετικά διαρκή χαρακτήρα, δ) άμεση συμμετοχή στις διαδικασίες επίτευξης στόχων τους, και ε) είναι ευδιάκριτες σε οποιονδήποτε τομέα αναλαμβάνουν δράση. • Να αναγνωρίζουν ότι είναι μέλη μιας ομάδας, η οποία χαρακτηρίζεται τόσο από ομοιότητες όσο και από διαφορές. • Να διακρίνουν ότι είναι μέλη πολλών ομάδων ταυτόχρονα, ανάλογα με το κοινό χαρακτηριστικό που τους ενώνει με τους άλλους. • Να διακρίνουν ότι ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες. • Να έχουν θετική αυτοαξιολόγηση, συνείδηση του ρόλου τους στην ομάδα και το αίσθημα της ασφάλειας στην ομάδα.
<p>Άτυπες ομάδες. Ομάδες ενδιαφέροντος. Ομάδες φιλίας. Ανοικτές - κλειστές ομάδες.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν ότι μια κοινότητα αποτελείται από άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά. • Να αναγνωρίζουν ότι τα μέλη μιας κοινότητας συνδέονται μεταξύ τους με συγκεκριμένους τρόπους χωρίς να εξαφανίζεται η ατομικότητα και η διακριτή αξία κάθε μέλους της κοινότητας. • Να αποδέχονται ότι κάθε κοινότητα θέτει συλλογικούς στόχους και έχει συντονισμένη δράση, ατομική και συλλογική. • Να διαμορφώνουν θετικές στάσεις απέναντι στους άλλους και απέναντι στον εαυτό τους. • Να αναγνωρίζουν ότι η συμμετοχή στην κοινότητα προσφέρει οφέλη στα μέλη της.
<p>Επικοινωνία (ακούω - μιλάω - κατανοώ). Επικοινωνία πληροφοριών (από όφελος - αυξάνεται η «εξουσία» μου) και επικοινωνία νοημάτων (συνδιαμόρφωση προσωπικότητας).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αξιολογούν και να αξιοποιούν την ικανότητα να σιωπούν και να ακούν • Να αναπτύξουν δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης και ενσυναίσθησης και να διαμορφώσουν ανάλογες στάσεις και συμπεριφορές.
<p>Το στερεότυπο ως προερχόμενο από μία «φυσιολογική» διαδικασία. Η προκατάληψη ως αποτέλεσμα της απόδοσης θετικών συναισθημάτων στην ενδο-ομάδα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν ότι η γενίκευση αποτελεί έναν σημαντικό εξελικτικό μηχανισμό, ο οποίος, όμως, πρέπει να ελέγχεται και να ρυθμίζεται, ώστε να μη γίνει αυτοκαταστροφικός για το άτομο και την κοινωνία. • Να διακρίνουν το στερεοτυπικό σχόλιο. <p>Να αναγνωρίζουν τόσο θετικά- υπερτιμητικά όσο και αρνητικά-υποτιμητικά στερεότυπα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να εξηγούν τους τρόπους με τους οποίους συγκροτούνται τα στερεότυπα. • Να εντοπίζουν τις προκαταλήψεις. • Να ξεχωρίζουν πραγματικά δεδομένα/γεγονότα από συμπεράσματα που στηρίζονται σε προκαταλήψεις. • Να διακρίνουν τα λογικά άλματα γενίκευσης που κατοχυρώνουν προκαταλήψεις και στερεότυπα.
<p>Διαφορετικές προκαταλήψεις και στερεότυπα ως χαρακτηριστικά διαφορετικών τύπων χαρακτήρων.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν και να αξιολογούν διάφορα κοινωνικά στερεότυπα και προκαταλήψεις, όπως τα σεξιστικά, θρησκευτικά, ταξικά, τοπικιστικά, γλωσσικά, ρατσιστικά, σοβινιστικά κ.ά. • Να διαμορφώνουν στάσεις και συμπεριφορές σεβόμενοι/-ες τη διαφορετικότητα και την ατομικότητα του καθένα.

	<p>Η επιθυμία να εκφράσει κάποιος προκατάληψη διατηρώντας συγχρόνως μια θετική εικόνα για τον εαυτό του αναγκάζει τους ανθρώπους να αναζητήσουν δικαιολογίες ηθικής τάξης.</p> <p>Οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις σε ομάδες προκαλούνται όταν τα άτομα θεωρούν ότι μια ομάδα είναι απειλητική με κάποιον τρόπο: Ρεαλιστικές απειλές, Συμβολικές απειλές, Διακομματικό άγχος, Αρνητικά στερεότυπα.</p> <p>Η «υπόθεση επαφής»: Η προκατάληψη μπορεί να μειωθεί μόνο όταν τα μέλη της ενδο-ομάδας και της εξω-ομάδας συναντηθούν.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν ότι οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα έναντι άλλων ομάδων συνδυάζονται με αποηθικοποίησή τους. • Να αναγνωρίζουν ότι προκαταλήψεις και στερεότυπα είναι συνήθως άμεσα συνδεδεμένα με την άγνοια και την καχυποψία.
	<p>Οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις σε ομάδες προκαλούνται όταν τα άτομα θεωρούν ότι μια ομάδα είναι απειλητική με κάποιον τρόπο: Ρεαλιστικές απειλές, Συμβολικές απειλές, Διακομματικό άγχος, Αρνητικά στερεότυπα.</p> <p>Η «υπόθεση επαφής»: Η προκατάληψη μπορεί να μειωθεί μόνο όταν τα μέλη της ενδο-ομάδας και της εξω-ομάδας συναντηθούν.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναστοχάζονται για το πώς οι αντιλήψεις και οι προκαταλήψεις μας συμβάλλουν σε μια κουλτούρα που είτε θα υποστηρίζει είτε θα υπονομεύει τη δημοκρατία. • Να διακρίνουν ότι οι αντιλήψεις και οι προκαταλήψεις μας συμβάλλουν σε μια κουλτούρα που είτε θα υποστηρίζει είτε θα υπονομεύει τη δημοκρατία.
B. Το άτομο ως πολίτης	<p>Οι θεσμοί και η νομιμοποίησή τους. Η λαϊκή κυριαρχία. Πολιτικοί Θεσμοί: Δήμοι, Περιφέρειες, Κεντρικό Κράτος (και τα τρία μαζί αποτελούν την Πολιτεία). Ο Δήμος - η τοπική κοινωνία. Η Περιφέρεια ως ευρύτερη κοινωνία. Κεντρικό κράτος - φορείς κεντρικής κυβέρνησης, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.</p> <p>Η συμμετοχή του πολίτη στους θεσμούς αυτούς.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα των θεσμών για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του ατόμου και του πολίτη με γνώμονα το κοινό καλό. • Να ερμηνεύουν τη λειτουργία των θεσμών και την αναγκαιότητα της χρησιμότητάς τους στην οργάνωση και τη λειτουργία της κοινωνίας. • Να ερμηνεύουν τη σχέση Δήμου - Περιφέρειας - Πολιτείας. • Να αναπτύξουν ικανότητα κοινωνικής εμπλοκής και δέσμευσης.
	<p>Πολιτικές ταυτότητες: Δημότης, Πολίτης</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αποκτούν προσανατολισμούς και να αναπτύσσουν πολιτικό γραμματισμό, ώστε να γίνουν οι μελλοντικοί δημοκρατικοί ενεργοί πολίτες μέσω των σχέσεών τους με τα μέλη της κοινωνίας τους (Δήμος, Πολιτεία). • Να συσχετίζουν τους παράγοντες πολιτικής αποτελεσματικότητας, πολιτικής συμμετοχής και δημοκρατικού προσανατολισμού.
	<p>Δικαιώματα, Υποχρεώσεις, Καθήκοντα (μέσα στα πλαίσια κάθε θεσμού). Τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το εύρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα του παιδιού. Η σημασία ενός δημοκρατικού σχολείου για την προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αξιολογούν και να υπερασπίζονται τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις κάθε μέλους της ομάδας ή της κοινωνίας. • Να διακρίνουν τη διαφορά μεταξύ «δικαιώματος» και «προνομίου» και ότι το δικαίωμα και η υποχρέωση προσδιορίζεται το ένα από το άλλο. • Να αναγνωρίζουν και να αποδέχονται ότι όλα τα μέλη της ομάδας έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις ανεξάρτητα από οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές. • Να αναγνωρίζουν και να αποδέχονται ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν αναφαίρετα δικαιώματα, τα οποία η πολιτεία με τους θεσμούς και τα όργανά της πρέπει να διασφαλίζει και να προστατεύει. • Να αναγνωρίζουν ιδιαίτερα τα δικαιώματα του παιδιού και να διεκδικούν ένα σχολείο που τα προωθεί και τα υπερασπίζεται.

<p>Νόμοι (γραφτοί και αναγκαστικοί - Το κράτος). Το Σύνταγμα. Ο ρόλος του Συντάγματος για τη διασφάλιση της ευνομίας και των δημοκρατικών ελευθεριών.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να τεκμηριώνουν ότι η δημοκρατία προϋποθέτει νόμους και οι νόμοι τη δημοκρατία. • Να ανατρέχουν στις αρχές του Συντάγματος που διασφαλίζουν τον θεσμό της Δημοκρατίας και ελέγχουν τη νομοθετική εξουσία.
<p>Δημοκρατία: «Το κράτος των νόμων».</p>	<p>Να έχουν επίγνωση των θεσμικών διαδικασιών που συγκροτούν το πλαίσιο κοινωνικής δράσης (τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται να κάνει κανείς), να έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν την παραβίαση της ισότητας και να γνωρίζουν εναλλακτικούς νόμιμους τρόπους παρέμβασης όταν αυτή καταπατάται.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αποδέχονται τη σημασία των νόμων σε όλη τη διάρκεια του κοινωνικού τους βίου. • Να αποδέχονται την αναγκαιότητα των κυρώσεων, όταν δεν τηρούνται οι νόμοι.
<p>Εξουσία (η ικανότητα ενός ατόμου ή μίας ομάδας να επηρεάζουν το κοινωνικό ή φυσικό περιβάλλον τους).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τους τέσσερις τύπους κοινωνικής εξουσίας (πολιτική, ιδεολογική, οικονομική και στρατιωτική-διπλωματική) και να αναγνωρίζουν την σημασία της κρατικής εξουσίας στη διαμόρφωση του βίου τους.
<p>Οι τέσσερις μορφές της «κοινωνικής εξουσίας»: Πολιτική, οικονομική, ιδεολογική, στρατιωτική-διπλωματική. Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι εξουσίες και η συμμετοχή μας σε αυτές διαμορφώνουν τη ζωή μας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν τη σημασία τους για την κοινωνική και πολιτική ανάπτυξή τους.
<p>Η πολιτειακή διάκριση των εξουσιών σε: Νομοθετική Εκτελεστική Δικαστική</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να μπορούν να τεκμηριώνουν την αναγκαιότητα της διάκρισης των πολιτειακών εξουσιών. • Να αναγνωρίζουν τον ρόλο των βουλευτών, της κυβέρνησης και των δικαστηρίων.
<p>Σύγχρονη Φιλελεύθερη Δημοκρατία: Το ελεγχόμενο κράτος, οι ενεργοί πολίτες και η πολιτική πολυμορφία: Κατανόηση αξιών με διαφορετικό τρόπο, διαφορετικές προτεραιότητες, διαφορετικά συμφέροντα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να υποστηρίξουν ότι η δημοκρατία ως πολιτικό σύστημα, ως κοινωνικό σύστημα, ως τρόπος ζωής και ως αξία βασίζεται στη συνεργασία κοινωνικά υπεύθυνων ατόμων. • Να αποδέχονται ότι η δημοκρατία διατηρείται, ευημερεί και ευδοκίμει, όταν υπάρχει ένας υψηλός βαθμός συμμετοχής των πολιτών σε αστικές ενώσεις και δράσεις, όταν υπάρχει υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών, και όταν οι θεσμοί είναι διαλλακτικοί και συμπεριληπτικοί. - Συνεργασία και αλληλεπίδραση - Ισότητα ευκαιριών - Σεβασμός και αποδοχή του άλλου στον βαθμό που αποδέχεται τις αρχές της δημοκρατίας και των ατομικών δικαιωμάτων - Συμμετοχή όλων στις δράσεις/ διαδικασίες συζήτησης - Επίγνωση των προκαταλήψεών τους και αυτοέλεγχος • Να επιχειρηματολογούν υπέρ των παραγόντων πολιτικής αποτελεσματικότητας, πολιτικής συμμετοχής και δημοκρατικού προσανατολισμού.
<p>Κοινωνικά προβλήματα. Φτώχεια Ανεργία Αποκλεισμός Παραβατικότητα Κακοποίηση κ.ά.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και να αναζητούν τις αιτίες στις κοινωνικές παθογένειες. • Να συμβάλλουν στην πρόληψη των κοινωνικών παθογενειών.

	Η διαφάνεια στη δημοκρατία.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναγνωρίζουν τις μορφές διαφθοράς και να στέκονται κριτικά απέναντι σε κάθε μορφή κακοδιαχείρισης στον δημόσιο βίο. • Να αναγνωρίζουν τα ζητήματα διαφθοράς και να υπερασπίζονται θέματα διασφάλισης της διαφάνειας μέσω της λογοδοσίας και της ακεραιότητας.
Γ. Το άτομο και ο ευρύτερος κόσμος	Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκή διάσταση δικαιωμάτων του ατόμου Συμφωνίες και εντάσεις ανάμεσα στους Ευρωπαίους πολίτες και ανάμεσα σε χώρες της ΕΕ.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αξιολογούν τη σημασία της ΕΕ στην (καθημερινή) ζωή τους και να διαμορφώνουν μια εμπειριστατωμένη άποψη απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρώπη και τους θεσμούς της. • Να αναγνωρίζουν τις βάσεις του κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού. • Να αξιολογούν τους παράγοντες που συντέλεσαν στη διαμόρφωση και την εξέλιξη του ευρωπαϊκού/Δυτικού πολιτισμού. • Να διακρίνουν και να αξιολογούν τις αξίες γύρω από τις οποίες διαμορφώθηκε η ιδέα της Ενωμένης Ευρώπης και δομήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση. • Να αναγνωρίζουν τη σημασία της ΕΕ στην (καθημερινή) ζωή τους. • Να διατυπώνουν μια εμπειριστατωμένη άποψη απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, την Ευρώπη και τους θεσμούς της. • Να έχουν συνολική κριτική στάση και άποψη σχετικά με θέματα της ευρωπαϊκής επικαιρότητας.
	Παγκόσμιες διαδικασίες κατακερματισμού παλαιών κοινοτήτων και δημιουργία καινούργιων.	<ul style="list-style-type: none"> • Να διακρίνουν ότι η κοινωνία είναι ένα σύμπλεγμα ανθρώπινων δικτύων περισσότερο ή λιγότερο σταθερών που εξελίσσονται στο πέρασμα του χρόνου με διαφορετικές ταχύτητες και εντάσεις. • Να υπερασπίζονται τη θέση ότι, αν πραγματικά επιθυμούν να είναι μέλη της ίδιας πολιτικής κοινότητας, άνθρωποι με διαφορετικές αξίες και πεποιθήσεις μπορούν να μάθουν να ζουν και να δρουν από κοινού για να βελτιώσουν την κοινωνική τους κατάσταση. • Να τεκμηριώνουν ότι η ιδιότητα του πολίτη ενός κράτους εμπεριέχει σήμερα πανανθρώπινα/ατομικά δικαιώματα. • Να αξιολογούν τον ρόλο των πόλεων στην παγκόσμια τάξη - Παγκόσμιες πόλεις.
	Μετανάστευση - παντού και δίπλα μου (ως παγκόσμιο θέμα).	<ul style="list-style-type: none"> • Να βλέπουν τη μετανάστευση και το άσυλο ως πολυδιάστατο φαινόμενο (ανθρωπιστικό, δημογραφικό, πολιτισμικό, πολιτικό, διεθνών σχέσεων, ασφάλειας) και να διαχωρίζουν τη γνώμη τους για τη μετανάστευση από τον/τη μετανάστη/μετανάστρια (δηλαδή από το άτομο με το οποίο έρχονται σε επαφή). • Να δείχνουν κατανόηση και ευαισθησία για την κατάσταση των προσφύγων, μπαίνοντας στη θέση τους (ενσυναίσθηση). • Να διαθέτουν κριτική σκέψη για την επεξεργασία ρατσιστικών, σεξουαλικών ή άλλων πολιτισμικών στερεοτύπων και αντιλήψεων. <p>Να εκφράζονται με ιδέες και επιχειρήματα κατά τη διάρκεια του ανοικτού διαλόγου στην τάξη.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αιτιολογούν γιατί ο καθένας μπορεί να επηρεάζει ατομικά με τις πράξεις και τη στάση του την κοινωνία και τις ζωές των άλλων. • Να ερμηνεύουν γιατί οι άνθρωποι βρίσκονται σε μια συνεχή μετακίνηση, να γνωρίζουν ότι η μετακίνηση γίνεται για πολλούς και ποικίλους λόγους και να εξηγούν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης.
	Φυσικό περιβάλλον Επιστημονική γνώση και τοπική κατάσταση/δράση.	<ul style="list-style-type: none"> • Να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και ευθύνες (οικολογικές) στο άμεσο περιβάλλον και να αντιληφθούν ότι με συλλογική προσπάθεια και συμμετοχή όλων θα διαφυλάξουμε την ποιότητα της ζωής. • Να επαληθεύουν κάθε φορά ότι τα περιβαλλοντικά (οικολογικά) προβλήματα είναι πολλά και σοβαρά και είναι αποτέλεσμα της δράσης των ανθρώπων. • Να βλέπουν τη βίοσφαιρα ως ένα δυναμικό σύστημα οικολογικών δυνάμεων εν μέρει αποτέλεσμα της δράσης των ανθρώπων.

Το παρόν Πρόγραμμα Σπουδών θα εφαρμοστεί πιλοτικά - σε συνδυασμό με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών - σε όλα τα Πρότυπα και Πειραματικά Γυμνάσια της χώρας κατά το σχολικό έτος 2022-2023.

Η περαιτέρω εφαρμογή του θα ορισθεί με νέα υπουργική απόφαση.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2023

Η Υφυπουργός

ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ